

**Tamás Pálosfalvi, The Noble Elite in the County of KŰrs
(Križevci) 1400-1526, Institute of History of the Research Centre
for the Humanities of the Hungarian Academy of Sciences;
Prime Rate Kft, Budapest, 2014, 526 str.**

ANA NOVAK

Srpanjska 10

HR - 10 000 Zagreb

Knjiga mađarskog povjesničara temelji se na njegovoj disertaciji, uspješno obranjenom pred međunarodnim povjerenstvom 2012. godine. Disertaciju je povjerenstvo ocijenilo visokom ocjenom, a Marija Karbić napisala je prikaz neobjavljene studije u časopisu *Scrinia Slavonica* {br. 12, 2012. godine, str. 381-384} u kojemu je, budući da je bila vanjska ocjenjivačica, istaknula sve bitne dijelove, važnost i doprinos Pálosfalvijeva istraživanja povijesti plemstva na području srednjovjekovne Slavonije. Također je navela primjedbe i sugestije koje je povjerenstvo uputilo kandidatu. Budući da je knjiga objavljena dvije godine kasnije, proširena i doručena verzija disertacije, koja se u temeljnoj koncepciji, izdvojenom problemu, pa i u samom nazivlju s njom preklapa, tako će se i ovaj prikaz u određenoj mjeri preklapati s onim koji je napisala kolegica. No budući da je na ovom mjestu ipak riječ o objavljenom djelu, značajnom za povijesni razvoj križevačkoga područja, ono svakako zaslužuje da ga se dodatno istakne.

Prema koncepciji knjiga je, kao i doktorat, podijeljena na četiri cjeline, od kojih manji dio čine uvodna i zaključna razmatranja, dok je glavnina teksta posvećena plemstvu na području Križevačke županije, njegovu povijesnom razvoju (*The Nobility and their Histories*) i analizi stratuma (*Social Analysis*).

Uvodni dio podijeljen je na tri potpoglavlja. U prvome pod naslovom *Justification of the Subject* (str. 7-12) autor opravdava odabir teme i pojašnjava kako se zapravo odlučio na to da obradi područje Križevačke županije. Vrlo je zanimljiva njegova uvodna napomena da je zapravo izvorno njegov interes privukla društvena problematika vezana uz status podbana na području Kraljevstva Slavonije. Istražujući tu problematiku s vremenom je uvidio da su većinom, ili uglavnom, svi nositelji titule imali zemljišni posjed na području Kri-

ževačke županije, a rješenju tog problema nije se moglo pristupiti, a da se ne istraže društvene veze i cjelokupna mreža plemića te je stoga odlučio uključiti cjelokupnu plemićku „elitu“ Križevačke županije, i to u najširem mogućem tumačenju pojma. Na županijskoj razini pod tim pojmom prvenstveno se misli na pripadnike srednjega plemstva. Nakon što je definirao temu autor je u posebnom potpoglavlju detaljno prikazao kako je tekla povijest istraživanja kasnosrednjovjekovnoga plemstva na području Slavonije (str. 13-19), nakon kojega raspravlja o korištenoj građi (str. 20-23).

Nakon što je u uvodu naznačio i pojasnio odabir teme, autor je prvu od dviju temeljnih cjelina otvorio raspravom o temeljnim kriterijima odabira (str. 25-52). Detaljno je obrazložio dosadašnji historiografski pristup i pojasnio koji su kriteriji i kako utjecali na selekciju plemića. Na kraju kao temeljni kriterij izdvaja korištenje titule *egregius*, koja se, vezano uz pojedine članove obitelji, morala barem jedanput spomenuti u izvorima. Ona je, uz kriterij posjedovanja, u 15. stoljeću omogućavala da se pojedini pripadnici višega plemstva izdvoje od nižih. Takvim pristupom autor je došao do stotinjak županijskih plemića, koji nisu svi istovremeno obitali na županijskome području. Naime, pojedini od njih javljaju se tek krajem 15. stoljeća, dok drugi u to vrijeme već nestaju. Također, poseban problem predstavljali su oni plemići koji su imali pojedine posjede na području Križevačke županije, ali su društveno i u odnosu na glavninu imetka bili vezani uz druge dijelove Ugarske te stoga ne pripadaju križevačkom plemstvu. Ipak, unatoč manjkavosti pojedinih kriterija, autor se, kako i sam kaže, morao za nešto odlučiti. Tako je u konačnici za svoju studiju izdvojio sve plemiće nositelje titule *egregius*, koji su kao posjednici obnašali važne funkcije na području srednjovjekovne Slavonije,

a uz njih, kao posebnu grupu, izdvojio je familijare grofova Celjskih. Oni se na području Križevačke županije uzdižu baš zahvaljujući posjedovanjima koja su stekli u njihovoj službi.

Sljedeće potpoglavlje uključuje kratke biografije plemićkih obitelji (str. 52-307) koje će u konačnici autoru poslužiti kao temelj za društvenu analizu. Redom su obrađene biografije Baltazara Alapića i njegove obitelji, plemstva *de Bakolcha*, potomaka bana Beluša: Gorbonoke, Kerhenia i Budora, obitelji Berivoja od sv. Ivana, Bisaških, Bočkaja od Rasinje, obitelji *de Bwschyncz*, Čavlovića, Čupora Moslavačkih, Dersfija *de Szerdahely*, plemića *de Dombó*, Erveničkih, obitelji Fanca od Grđevca, Gerecija, Grebenskih i Baćanija, Gudovečkih, Hašagija, obitelji Baltazara Hobetića, potomci Ižakovi, Ravenskih, plemića od Cirkvene, obitelji *Kwscher de Zentherne*, Sredičkih (*Jakozerdahel*), Komarničkih, Kapitanića od Dišnika, Kaštelanovića od Sv. Duha, Kečerija od Radovana, Kerećenjija, Kopinečkih, plemića od Kreštelovca, Latkovića, Lonjskih, Međurečkih, obitelji *de Mendzenth*, obitelji *de Musyna/Berzenche*, Nelipića od Dobre Kuće, obitelji *Orros de Orrosowch*, Palfija od Sv. Mihalja, Patakija, Pekrija, plemića od Velikog Poganca/Herbortije, Nikole od Požege, Praščevečkih, Predrihovich, Rohfija *de Deche, de Sthefekfy, Zaaz de Thamasowcz*, Svetačkih, Tahija, Tompe *de Horzowa*, Tulberta od Brštanovca, Turocija, Vojkfija i pojedinih obitelji koje se vezuju uz grofove Celjske.

Treća cjelina odnosi se na društvenu problematiku i temeljna pitanja vezana uz određenje samoga plemstva. Odgovori na izdvojena pitanja autoru su omogućili da utvrdi razlike među plemstvom i odredi njegovu pripadnost „eliti“ slavonskoga srednjovjekovlja. Budući da je općenito problematika srednjovjekovnoga plemstva na razini pojedinih administrativnih cjelina nedostatna, Pálosfalvi naglašava kako bi njegov pristup omogućio detaljniju i jasniju stratifikaciju društva, a u budućem mogao bi poslužiti i kao metodološki obrazac za istraživanje plemstva u drugim dijelovima srednjovjekovnoga Kraljevstva. Pritom se za određenje društvenoga statusa i uspon unutar društvene hijerarhije kao bitno izdvaja podrijetlo plemića (str. 307-320). Ono se rekonstruira na temelju uzorka od šezdeset ranije izdvojenih obitelji, uključujući i jedan dio plemića koji nisu u potpunosti udovoljili zadanim kriterijima. Posebno je zanimljiv autorov zaključak do kojega je došao komparativnom analizom, a temelji se na sličnosti plemićke „elite“ na području Križevačke županije s primjerom na području Nottinghamshirea (Lancaster u Engleskoj), koji je obradio Simon Payling. Pálosfalvi zaključuje kako se županijska društvena „elita“ prema svojem podrijetlu može podijeliti na tri kategorije: stariju aristokraciju s posjedima na lokalnoj razini, plemstvo

koje je dugo vremena egzistiralo na području Križevačke županije, ali se izdiže u novijemu razdoblju i kao treću izdvaja plemstvo koje je došlo izvana, a utjecaj i bogatstvo steklo je ženidbenim vezama. Ono je ujedno bilo i brojnije. Autor se, uz podrijetlo plemstva, bavio i drugim ključnim pitanjima, poput imovinskog statusa, stjecanja posjeda i mobilnosti (str. 321-345), zatim plemićkom službom, dužnostima i statusom familijara (str. 365-368), odnosom prema kralju (str. 368-388), ženidbenim vezama (str. 388-396) i odnosom prema crkvi (str. 397-401). Navedena problematika uvelike je utjecala na razvoj i ulogu plemstva na području Križevačke županije, a u konačnici na temelju provedene analize autor postavlja pitanje unutarnje stratifikacije i pripadnosti „eliti“ Križevačke županije (str. 401-414). Naime, postavlja se pitanje mogu li se izdvojene obitelji smatrati zasebnim društvenim entitetom i mogu li se izdvojiti kao poseban sloj.

Posljednju cjelinu čine zaključna razmatranja (str. 415-420) u kojima je autor sumirao sve relevantne spoznaje do kojih je došao detaljnom analizom.

Trebalo bi naglasiti i to da knjiga obiluje raznim dodacima i priložima, među kojima su izdvojeni popisi osoba koje se u izvorima spominju kao pripadnici slavonskog plemstva, a među kojima su birani zagrebački podbanovi, župani i protonotari (str. 420-423) te popis banova, podbanova i župana na području Križevačke i Zagrebačke županije u razdoblju između 1423. i 1526. godine (str. 423-427). Autor je za svaku pojedinu obitelj izradio i genealoško stablo (str. 427-471). Dodaci su svakako vrijedan dio knjige i činit će dio buduće opće arhontologije kasnosrednjovjekovne Ugarske, koja je u pripremi. Kao još jedan vrijedan prilog u koricama knjige nalazi se karta Križevačke županije u 15. stoljeću u koju su ucrtana sva poznata sela, trgovišta, utvrde i samostani. Slijedi opsežna bibliografija (str. 471-493) u kojoj su popisani primarni objavljeni i neobjavljeni izvori, kao i sekundarna literatura. Autor je izradio i rječnik geografskih imena (str. 493-497), nakon kojega slijedi abecedni popis povijesnih imena (str. 497-526).

Na kraju, može se reći da je Pálosfalvi objavom svoje disertacije odgovorio na brojna pitanja vezana uz društveni razvoj na području srednjovjekovne Slavonije i dao vrijedan doprinos poznavanju plemstva i njegovoga razvoja, kako na području Križevačke županije i Slavonije, tako i puno šire. Također, budući da je ovo prva takva sinteza plemstva na županijskoj razini, njegova knjiga svakako će poslužiti kao komparativna literatura i oslonac za sve one koji se u budućem upute u sličnu problematiku. S druge strane, budući da je tema vezana uz Križevce i okolicu, ova knjiga nudi mnoštvo podataka za istraživanje lokalne i regionalne povijesti te će stoga poslužiti velikom broju istraživača raznih profila.